

II. tečaj
1849.

V četrtek 8. sušca.

10. list
I. polovice.

Moji sablici.

(Iz „Glasov domorodnih“ Lovreta Tomana.)

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, de si ti skovana,
De braniš dragi dom Slavjana
Za mater svojo vnetiga.

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, de za božjo slavo,
Za vero staro, vero pravo,
V pravično bodeš bitvo šla.

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, de za vse narode,
Svoboda dokler jim ne bode,
Prostiti jih si brušena.

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, de za vse tovarše,
Za brate, sestre, ljube starše
Za pravdo njih si zdelana.

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, če me zlo zadene,
De hude si moči jeklene,
Odrešiti si bratica.

Oj ojstra moja sablica,
Preljuba mi prijateljica!
Ne zabi, de, ak se po volji
Boga godí po zemlji okoli,
Je tvoja shramba — nožnica.

Serčni deček in nezvesti pes.

Dvanajst lét star deček je peljal v mesto tele, ki so ga bili oče mesarju prodali. Dobí denarje in se verne. Po poti pride v log. Kar se mu trije precej bradasti možje perkažejo. Hitro se okoli njega vstopijo, in hočejo mošnico z denarji imeti. On jim pa serčno odgovori: Ne boste jih duhali ne --- in pokliče svojiga velikiga psa na pomoč. Ali pes se ne prikaže,

in tatje začno dečku grozno žugati. Deček se pa le vstavlja in pravi: Ne dam jih vam ne z lepo, ne z gerdo. — „Mi te bomo pod kolesa tvojiga vozička djali.“ — „To znate storiti, ali mojiga denarčka ne dobite.“ — Hudobneži ga res z voza potegnejo. Na tleh ležčiga vnovič silijo, de naj denarje da. On se pa še zmirej brani in kliče na ves glas svojiga Šurina, na kateriga se zanaša. Ta pa mu noče na pomoč priti. Tatje se nad sosebno serčnostjo dečka zauzamejo in toliko vstrašijo, de serčniga voznika puste svojo pot dalje iti. Deček kmalo domú dospè. Komaj stopi v hišo, gre z nabasano puško na dvoriše. Dene svojiga zaliga psa, ki je bil timčasi tudi domú pritekkel, na muho. Oče to viditi zavpijejo in naglo pritekó. — „Za božjo voljo, ali noriš?“ Naka, oče, ne norim. — „Lej, ali nočeš našiga Šurina vbiti?“ — Pač de, oče! ker je bil boječ in nezvest. Mi pa smo ga serčniga in zvestiga varha in tovarša mislili. — Nato povè očetu vse natanjko, kar se mu je bilo na poti naključilo in kakó de se je pes obnašal. „Če je takó, rečejo oče, zares nič družiga ne zasluži. Samo bi me bilo veselilo, ko bi mi bil ti préd povedal, kaj de misliš storiti. Otroci ne smejo nikoli nič brez privoljenja starišev storiti. Namesti psa bi bil znal sam sebe vbiti. Puška že dolgo nabasana stoji.“ Prebašejo oče puško in vstrelijo nemarniga, nezvestiga psa.

M. Košuh.

Ali je mah drevju škodljiv?

Mah je drevju tako škodljiv, de ga ne le nerodovitno stori, ampak sčasama tudi vsuši, če ga zlo prevzame, ker ne le nar bolji muzgo iz drevesa izpije, in mu rodovivni živež iz zraka odvzame, temuč se tudi škodljive živali in červi v njem zaredé, in drevo posedejo.

Mah raste rad po drevesu, ktero v zamokli zemlji stoji, ali pa če je v zatišji, de veter in soluce mokrote sproti ne posuši. V deževnih létih se mah nar raji dela. Mah se tudi iz svojiga semena po drevji zaseje, in se po

vsim vertu razširi, kteriga veter z eniga drevesa na druge prenese.

Z maham porašeno drevo se mora narpred očistiti, ves mah po deblu in po vejah ostergati, in tiste veje vse odrezati, ktere so z maham preveč zagošene, ali clo skazene. Potlej se mora vse drevo po deblu in po vejah, več dni zapored z merzlo vodo vmivati, in s kertačo ali ome-lam obdergniti, ali pa z slamnato metlo ošvigati.

Narboljši pa je, če drevesa vsake tri léta z apnam pobeliš. To drevju dobro služi, in scer:

- 1) Se ves mah na drevji naglo posuši, in drugi zrasti ne more.
- 2) Se z apnam (kakor že vémo) zalega gosenc in druge škodljive živali, ki se po izpoknjah za kožo vgnezdijo, pokončajo in vmorijo. Tudi potlej, dokler drevo po apnu diši, metulji blizo ne pridejo, kteri gosence zaležejo.
- 3) Taki belež stori drevesam gladko kožo, ga pomladi, k rasti in k rodovitnosti veliko perpomore, in drevje per zdravji ohrani.

Dobro tedej storiš, če vse sadne drevesa pomladi, kader muzga nastopa, v suhim vremenu z apnam pobeliš, kakor se hiše belijo. Samo malo bolj gost belež naredi.

(Kr. vertnar.)

Življenje imenitnih Slovanov.

Janez Vajkard Valvazor.

Janez Vajkard Valvazor je bil rojen v Ljubljani 28. velikiga travna 1541. Bil je zlahtniga rodú. Njegovi stariši so bili Jernej in Marija Valvazor. Do osme šole se je v Ljubljani učil. Vsi učeniki so bili z njim takó zadovoljni, de z malokterim učencam takó. Njegov oče, ki je vidil, de je sin prebrisane glavice, ga pošlje po svetu, de bi se še bol izuril.

V Lionu na Francozkim se je poprijel zgodovine in sosebno staroznanstva ali staroslovja. V teh vednostih je neizrečeno napredoval in v tem mestu več lét

ostal. Potem se verne domu. Po nagibu svojiga duha pa se je še zmiram z lepimi vednostmi pečal. Razun imenovanih vednost je ljubil posebno zemljopisje in naravoslovje.

30. maliga serpana 1672 se oženi z Ano Regino Grafenvegarjevo. V tem zakonu ga je Bog obdaril s petimi sinii in štirimi hčerkami. 28. maliga serpana 1687 mu drago ženo nemila smert vzame. Nato se še tisto léto pozakoni z Ano Maksimiliano Čečkarjevo, ki mu je dve hčeri rodila.

Valvazor je eden nar imenitniših pisavcov slovenske dežele. Med vsimi njegovimi spiski pa je nar imenitniši delo tole, ki mu je nevsahljivi venec slave (časti) pridobilo: Popisal je namreč ko rojen Krajnec zgodovino, vse mesta, terge, gradove, cerkve, samostane, šege in navade krajnske dežele starih časov tako natanjko, tako obširno, de ima maloktero ljudstvo take bukve. Pa ne le popisal, ampak tudi podobšine vsih mest, gradov in noš svoje dobe je dal vse na svoje stroške narediti iz čiste ljubezni do domovine. To delo obseže 15 bukev v 4 debelih zvezkih. Na svitlo so prišle te neprecenljive bukve v Ljubljani v létu 1689. Pisane so v nemškim jeziku. Ko bi pa bila slovenšina tačas kaj več veljavnosti imela, bi jih bil on gotovo v slovenšini spisal. Kerstili so jih: „Ehre des Herzogthums Krain“ (Slava krajnskiga vojvodstva).
(Konec sledi.)

Slovanski jezik.

Nekdaj so vsi Slovani en sam jezik govorili. Odkar pa so v več delov razcepljeni, se je jezik vsakiga deła nekoliko spremenil. Kako v rodu de so si vender ti jeziki ostali, spričujejo sledeče beede slovenskiga, ilirskiga, českiga, poljskiga in ruskiga jezika:

<i>Po slovensko.</i>	<i>Po ilirsko.</i>	<i>Po česko.</i>	<i>Po poljsko.</i>	<i>Po rusko.</i>
Bog	Bog	Buh	Bog	Bog.
Oče	otac	otěc	ojce	otěc.
Mati	majka	matka	matka	mat'.

<i>Po slovensko.</i>	<i>Po ilirsko.</i>	<i>Po česko.</i>	<i>Po poljsko.</i>	<i>Po rusko.</i>
Zemlja	zemlja	zemje	ziemia	zemle. *)
Solnce	sunce	slunce	slonce	solnce.
Mésec	miesec	mjesic	ksieźic	mjesjec.
Dan	dan	den	dzienj	den'.
Večer	večer	večer	wiečor	večer.
Zima	zima	zima	zima	zima.
Železo	železo	železo	želazo	železo.
Jabelko	jabuka	jabelko	jabelko	jabłok.
Hruška	kruška	hruška	gruška	gruša.
Golob	golub	holub	golab	golub.
Konj	konj	kunj	konj	kon'.
Žila	žila	žila	žila	žila.
Sukno	sukno	sukno	sukno	sukno.
Velik	velik	veliki	vielki	velikji.
Bogat	bogat	bohatic	bogatic	bogatij.
Služiti	služiti	sloužiti	slużić	služit'.
Viditi	viditi	vidjeti	widzieć	videt'.

Še veliko veliko število takih beséd je v jeziki vseh Slovanov. Tedaj se ni ravno tako težko iz bukev. v eč slovanskih jezikov naučiti.

S smodnikom se ne pečajte.

Bil je lep zimski dan. Res de še ni bilo kaj gorko, je pa vunder prijazno sonce sijalo. Pri kosilu rečejo oče Andrej možkim poslam: Kader pojedite, vzemite droge in železne bate, in skusite na njivi za mlinam tisto debelo skalo razrušiti. Vselej, ko orjemo, se nam lemež ob njo zadeva, jo moramo s pota správiti. Hlapci gredó. Ko pa vidijo, de je skala silna, in de s samimi bati in drogi toliko pri nji opravijo, kakor žaba pri lešniku, pošlejo eniga zmed sebe domu po sveder in smodnik. Ko prinése, se urno vsuknejo, in kmalo je luknja v skali s smodnikom zabita. Vkrešejo gobo, jo sprožnici pritaknejo in odletijo v zavetje bližniga mlina. Dolgo se noče zapaliti. Mislijo, de se je goba vgasila. Grejo gledat. Lipe, takrat komaj 10 let star, skoči naprej k skali, in ko hoče ravno enmalo podregati, se vname, počí in — Lipeta na tla pobije. — Bog se vsmili! zavpijejo hlapci in prisko-

*) Pisane so besede, kar je bilo moč, kakor se izgovarjajo.

čijo Lipetu. Pa se ne zavé. Ročno ga dvignejo, nesejo domu. Še le v stanici se zavé. — Viditi pa svoje rane zopet omedlí. Zdravnik priteče. Ga ogleda. Mu rane izpere in jih oveže. Pa pové okoli stoječim, de drugo vse se bo sicer zacelilo, samo leva roka ne; zakaj ta je bila grozovito razmesarjena. Kite in žile so bile tudi manj ali več poškodovane. In, žalibog, to se je zgodilo. Lipe še dan današnji levo roko mervto nosi.

Torej, ljuba mladost, nikar se ne pečaj z nevarnimi rečmi, Posebno pa pusti smodnik v nemar. Vedno naj ti bo nesrečni Lipe pred očmi in njegovi žalostni starši.

Andrej Likar!

T o b a k.

Tobak je ptuje zeliše. Ima ime od ameriksanske deželice Tabago. Tukaj so to zeliše nar prvi Španci našli, ko so to deželico v létu 1517 pod svojo oblast dobili. Imé „tobak“ ni tedej iz nemškiga jezika vzeto, ampak ima ime od krája, kjer se je prvič našel. (Tobak namesto tabak, ker mi radi sosebnó brezglasnj a ptuje besede v o spreminjamo, postavim; oltár, namesto altar i. t. d.) Hrvatje imenujejo tobak duhan od „duhati.“ Iz Španskiga ali prav za prav Portugalskiga ga je prinesel francozki poslanec Janez Nikot v létu 1560 na Francozko. Po njegovim imenu se imenuje tobak v latinškim jeziku „nicótiana“ (nikocjana). Pozneje se je tobak razširil po drugih deželah in po naši. Eni ga rabijo za nos, drugi ga pijejo, to je kadijo ali pušijo. Mladi ljudje naj si ga ne bašejo v nos, še manj naj ga pijejo. Oboje je nezdravo. Starim ljudem slabih oči pa zdravniki nosni tobak svétovajo zato, ker mokroto iz glave vleče.

D e ž.

Kupec, ki je bil v bližnim mestu na somnji, gré s precej napolnjeno mošnico iz mesta domu. Ves čas je zlo dežvalo. Posebno je pa, ko je kupec ravno skozi neki

gojzd šel, tako strašno lilo, de je bil do kože kot miš mo-
ker. Prav nejevoljin je bil, de je Bog ravno zdaj, ko on
popotva, toliko dežja poslal. — Hitro gre po dolgi cesti
skozi gojzd. Kar zagleda pri germovji razbojnika s puško
stati, ki je z njo v njega meril — in sprožil. Pa — kere-
na ponvici se smodnik ni vžgal, in kupec na vso moč
dalje steče. Kmalo prisope v bližno vas, in rešen je
bil od nevsmiljene roke razbojnika. — Kakšen teleban
sim vunder bil, ki sim se čez gerdo vreme jezil, pravi
skesano zdaj kupec. Ko bi bilo vreme suho in lepo, bi bila
gotovo puška počila in jez bi bil zdaj — mertev v kervi
ležal. Otroci in žena bi me bili pa doma zastonj pričako-
vali. Pač je prav, de je dež lil, in razbojniku puško za-
močil. Nikoli več ne bom čez božje naredbe godernjal.
Kar Bog pošlje, gotovo vse prav pošlje.

A. Praprotnik.

Modri izreki.

(Po serbskim.)

Nar veči modrost v pogovoru obstoji v treh rečéh:
1) vediti, kedaj, 2) kaj, 3) kakó de je govoriti treba.

Iz male iskrice se zamore velik ogenj narediti. Rav-
no takó zamore tudi majhin, to je ne ravno mogočin so-
vražnik veliko škodovati.

Sovražnik, ki naše pregrehe graja, nam več hasni,
kot prijatelj, ki jih zatajuje.

Velika je nesreča, nehvaležnim ljudem ljubav stor-
riti; ali še večji je hudobnemu človeku dolžan biti.

Eno búdalo (bébec) zamore več prašati, kot što pa-
metnih odgovarjati.

Sreča unim ne pomaga, kateri si sami ne pomagajo.
Bogu in cesarju, kar si dolžan, podaj.

V veselji ne vriskaj (ne ukaj) naglas, sicer boš ne-
vošljivost zbudil.

Tomanovi „Glasi domorodni.“

Pretečeni teden so prišle na svetlo pesmi mladiga, nadepolniga
slovenskiga pesnika, g. Lovreta Toman a pođ napisam: „Glasi

domorodni.“ *Pesmi so také gladke, také mile, také sladke, také polne pevskiga duhá, de si bodo gotovo dopadajenje vsih domoljubov zadobile, sosebno pa odrašene slovenske mladosti, ki so ji posvečene. Tudi natis in popir sta prav prav lična. Veljajo samo 45 kr. srebra. Založil bukvovéz Eduard Hohn v Ljubljani. Ne bo mu žal, kdor si jih omisli.*

J. Navratil.

Smešnica.

Dva sta se tožila. Tožnik, de bi bil tožbo za gotovo dobil, sodnika podmaže. Dá mu nov vóz v dar. Njegov nasprotnik to zvé, in podarí sodniku za ta novi voz dva konja. Pri razsojevanji vidi tožnik, ki je sodniku voz dal, de ne bo po njegovi volji razsojeno, ter pravi: Voz, voz! ti ne tečeš prav. — Mu zaverne s sladkimi besedami sodnik: Ljubka! sej ne môre drugači teči, kot ga konji vlečejo. — (Ali take sodnike bo tudi enkrat nekdo nekam vlekel; pa brez voza in konj.)

Zastavica.

Trije možje pridejo v pivnico, Kerčmar prinese tri pollice vina in tri klobase. Vsak je eno klobaso pojedel, in vender ste dvé ostale. Kako je bilo to?

Eniga moža perimek je bil Vsak, ki je klobaso pojedel. Una dva pa nista hotla klobas jesti, in také ste dvé ostale.

B. Dv —

Nenavadne besede v tem listu.

Naravoslovje je vednost, ki nam pové vzroke naravnih ali natornih prikazkov, ali bolj po domače: je vednost, ki nas učí, od kod de pride, de se v natori ta ali una reč prigo-dí, postavim: dež, sneg, grom, blisk i. t. d.

Staroslovje ali *sturoznanstvo* je vednost, ki nas učí stare navade, šege, noše, rokodelstya, umetnosti in celo nekdamno življenje kakiga ljudstva doma in na vojski poznati.

Zemljopisje je vednost, ki nas soznani z zemljo, to je z mnogoverstnimi deželami, mesti, tergi in z znamenitnostimi po deželah, mestih, tergih i. t. d.

Zgodovina je vednost vsiga, kar se je že na svetu imenitniga zgodilo.